

„ISTRA“ IZLAZI JEDAMPUT
MJESEČNO. — UREDNIŠTVO I
UPRAVA NALAZE SE U
BOŠKOVIĆEVOJ ULICI BR. 20
PRIZEMNO LIJEVO
TELEFON BR. 5931

ISTRA

GLASILO ISTRANA U JUGOSLAVIJI

„Kad je pala crna tama
Njena l' duša pošla s nama“ (R. Katalinić-Jeretov.)

PRETPLATA: ZA CIJELU GO-
DINU 24 DIN — ZA POL GO-
DINE 12 DIN — ZA INOZEM-
STVO DVOSTRUKO. — ZA
AMERIKU 1 DOL. NA GODINU.
OGLASI SE RAČUNAJU
PO CIJENIKU.

GOD. II.

ZAGREB, DNE 31. OŽUJKA 1930.

BROJ 3.

DR. MATKO LAGINJA

ONO, ČEGA SMO SE TOLIKO BOJALI, NA ŽALOST SE OBISTINILO. DOBROG NAŠEG UČITELJA, VODJE I OCA, BARBA MATE NEMA VIŠE MEDJU ŽIVIMA. U UTORAK, DNE 18. OŽUJKA U 11.35 SATI U NOĆI PROVIDJEN SVETOTAJSTVIMA UMIRUĆIH, ISPUSTIO JE SVOJU VELIKU I PLEMENITU DUŠU.

VELIKI I DIVNI TROKUT ISTARSKIH BORACA SLOMIO SE. OD TRIJU ISTARSKIH VELIKIH LAVOVA, NASLJEDNIKA NEUMRLOG DOBRILE, NESTALO JE VEĆ DVOJICE: MATKA MANDIĆA I Dra. MATKA LAGINJE. OSTADE TREĆI, PROF. VJEKOSLAV SPINČIĆ, ALI I ON VEĆ NEKOLIKO MJESECI BOLESTAN.

TAJ SJAJNI TROKUT IMENA, OKO KOJIH SU SE DECENIJAMA PLELI VIJENCI NAJLJEPŠIH NARODNIH LEGENDI, KOJE SU SJAJILE U DIVNOM HRVATSKOM IMENU PO SVIM ONIM NAŠIM MALIM SELIMA, POČEVŠI OD KASTAVŠTINE, PA NIZ VOLOSKO, PREKO UČKE, ČIČARIJE I ONIH NAŠIH MALIH, ČISTIH, KAMENITIH SELA OKO PAZINA, BRSEČA, KOPRA, POREČA, PA SVE TAMO DO IZA TRSTA, Taj VELIKI TROKUT DANAS JE SLOMLJEN. NAŠA DIVNA ISTARSKA SELA, KOJA SU DANAS ZAVIJENA DRAČEM, BOLNO ĆE PRENOSITI JEKU O SMRTI VELIKOG SINA ISTRE, DOBROG OCA NARODA, OCA SIROTTINJE I SVIH ONIH, KOJI SU DOLAZILI DA POKUCAJU NA NJEGOVA VRATA.

BRŠLJAN, RUŽMARIN I BOSILJAK, TUŽNO ĆE NADVIRATI NA PROZORE KAMENITIH KUĆICA, DA UPIJU BOLNU PJESMU, KOJA ĆE JEKNUĆI JEDINO U ŠUMAMA, DA PRIGUŠENA DODJE DO MALIH DOMOVA, GDJE ĆE SE SVE OVE DANE GOVORITI O SMRTI ISTARSKOG LAVA.

ZVONARI ĆE ZVONITI »ZDRAVE MARIJE« I JEKA TIH ZVONOVA BIT ĆE BOLNA I TUŽNA, JER ONA ĆE BITI POSVEĆENA USPOMENI MRTVOG LAVA. ONA ĆE LETITI PREKO MALIH JEZERA, POVRH PUĆINE MORA, SVE UZ OBALU, DA JU PRENESE NA OTOKE, DA I NJIMA JAVI, DA JE — UMRL NAJVEĆI ČLOVIK ISTRIJE...

RIBARI OD PRELUKE DO MEDVEJE I DALJE, ONI NAŠI »PREKO MORA« OTISNUT ĆE SE SA BARKAMA I BRACERAMA, DA MORU ISKAŽU SVOJ BOL, SVOJU TUŽU I SVOJU NESREĆU.

ZVONIT ĆE ZVONA, ONA VELIKA, MRTVAČKA, U SUMRAK KADA SUNCE BUDE ZALAZILO ZA UČKU NA TIHU VEČERNJU I ZOROM NA ZORNICU, KADA PRVI TRACI SINU POVRH VELEBITA, ZAJEDNO SA RIBARIMA PODNO PRELUKE.

JER MATKA LAGINJE NEMA VIŠE!

Istra plače...

1. februara god. 1883. negdašnja je »Naša Sloga« bila donijela pod naslovom »Plač Istre« jedan svoj uvodnik. Kratak članak, nekako čudan ali do svoga posljednjeg slova iskren, pročišćen, gorkim suzama obojen:

»No!!... Pa što, za Boga? Je li baš istina da je naš vrli Dobrila umro? Oj, nemila smrti, što ti je učinio narod ovaj!... Pogledaj po Istri, pa vidi, kako toliko tisuća naroda ljuto evili... veselja je nestalo i kod djece: tuga im niz obraze dube, obične popjevke su umukle... A Ti, Jurju, hrabri junače... Ukorit će Te: nisi nas ljubio! A kako, kad si nas tako pustio nejake sirote, da nas, sada, kad tebe nema, dušmani zaokupljaju i gone pred sobom bez obzira... Oj, eće naš preljubljeni!... Eto, Jurju, počivaj u miru! U miru? Bome Te ne pustimo u miru: uzdahe i jade naše uvijek ćemo otpravljati nad grob Tvoj, da Te bude, da podigneš glavu, da pogledaš po Istri nevolje naroda Tvoga, kako stenje pod dušman-skim jarmom, kako vapije krjepku obranu, a ne može ju naći: pa kako Jurju, da tužni narod u ovakovim nevoljama ne bude klicat plaču nad grobom Tvojim?!...«

Svejedno: erni glas ne će kasniti, da ne stigne i do najzabitnijeg istarskog sela i do posljednjeg kućerka. Već je i stigao. Kao šapat kruži sa više strana uokolo: iz Klane, gdje se naš veliki Pokojnik rodio leti glas niz Kastavštinu niže u more od Voloskoga do Labina, pa na otoke... Iz Postojne preko Krasa u Buzet, a otuda na jug, na istok, na zapad preko brda i dolina, kroz golu krš i pitome lugove, dok se naposljetku uz težak jecaj ne smiri na ognjištu, između prignutih glava nijemih i utučenih od bola i uspomena.

Tih uspomena ima mnogo. Čini se kao da se izvijaju iz one djedovske vatre na ognjištu i bude, iskrsavaju, dočaravaju neke čudne, već daleko minule dane. Stariji svi pamte svog »oca« i svak će nešto o njemu da priča. Neki između njih iznose stvari već davno zaboravljene: nekakve »Basne«, što ih je Leginja napisao i izdao tačno prije pedeset godina. Sve te basne imale su na kraju jedan lijepi nauk. Tako na priliku i ona o »Turku i Mrkodinu«:

Zapamti ovu basnu puče,

Gledaj svoj bit, kao mrki vuče!

I puk je zapamtio...

Ali On je napisao i drugih stvari. Kao dak, mlad, još sasvim nepoznat, obišao je razna istarska sela i svoja opažanja iznio je u »Istarskim pričama«, što ih je godine 1879. i 1880. priopćio zagrebački »Vijenac«. Između raznih lica prikazao nam je i bersečkog zvonara tako savršeno, da nam je onaj čudni starac još danas živ u pameti.

A onda: Hrvatske istarske narodne pjesme, što ih je on lijepo ure-

dio i složio u knjigu, pa ona njegova »Povijest Kastva grada« i još neke druge stvari, koje svjedoče, da je u Leginje i pero bilo vanredno vješto.

Ali njegovo ime povezano je s drugim daleko dubljim uspomenama. Prva je ona od god. 1883., kad je u saboru porečkom kao tek izabrani narodni zastupnik izjavio u talijanskom jeziku ovo:

»Visoki sabore! Čast mi je izjaviti, da ću kod današnje rasprave govoriti mojim materinim jezikom...« I malo iza toga nastavi hrvatski:

»Poštovana gospodo Latini! Izbor u Pazinu...«

Jedva je izustio te riječi nastade u klupama većine i na galeriji užasna vika i graja, tako da je svoj govor morao da prekine i da ga malo zatim nastavi u jeziku talijanskom. Svejedno: od dana kad je »Naša Sloga« donijela prikaz o tom njegovom odlučnom nastupu u saboru, njegovo je ime jednim mahom ušlo u sva istarska srca, u sve duše.

To je ime i poslije nekoliko puta poslužilo u našoj narodnoj borbi kao geslo, kao barjak, oko kojega su se bile najoštrije bitke, što ih pozna historija našeg istarskog preporoda.

U martu 1891. vršio se izbor narodnih poslanika u bečki parlament. Izbornici kotara Kopra, Poreča i Pule kandidirali su dra Leginju. Kod izbora fiduciara Leginja je dobio većinu, ali su Talijani poduprti austrijskim vlastima dobili 13 glasova i time omogućili izbor svome kandidatu Vergottiniu. Međutim je taj izbor bio malo zatim poništen i »Naša Sloga« svečano opremljena mogla je već 5. novembra iste one godine veselo da klikne:

— Pobjeda je naša! Leginja je izabran!

To je bila borba, kakve Istra do tada nije još vidjela. Narod je bio četrnaest dana na teškim mukama, ali je ustrajao, jer je htio da njegov miljenik Leginja iznese pobjedu. I pobjeda je došla, a i proslavljena krijesovima i pjesmom, gruvanjem iz mužara i klicanjem u našim stranama još nikada ni čuvenim ni vide-nim.

Onda je došla god. 1907. 14. maja — novi izbori za bečki parlament. I opet se oko Leginjina imena okupio narod i to narod onih kotara i općina, gdje je nasilje i u mirnim prilikama bilo na dnevnom redu. I eto: unatoč sili i nečuvenom zulumu Leginja je izišao opet pobjednik i to s toliko glasova, da se je onome njegovome izboru dalo s pravom značaj plebiscita.

Malo iza toga, 9. juna iste godine, držana je glavna godišnja skupština družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru u Pazinu. Računalo se, da se onoga dana okupilo u sreću Istre nešto oko 20.000 duša. Kad je negdje oko dva sata poslije podne stigao vlak iz Pule s drom Leginjom i s ostalim skupštinarima, sva je ona

masa svijeta nagnula na stanicu, i šta se tu događalo, moje pero ne bi moglo da opiše. To nije bilo klicanje već pravo ridanje od sreće i ganuća. Po starača došla na stanicu kola, ali seljaci ne daju da im »eću« voze konji. Oni će da ga voze sami... I u tili čas raspregose konje i šestorica kršnih naših ljudi stalo do ruda i pomalo vukli svog miljenika u grad. A on — nevikao ovakvim stvarima, stisnuo se u kolima i — plakao... To nije bilo slavlje — to je bilo više od trijumfa.

Te i takve će uspomene iskrsavati Istrom sada, na glas njegove smrti. Ali ima i bezbroj drugih uspomena, koje će se ispreplitati s njima. Nije dr. Leginja osvojio srca svojih ljudi samo svojim perom, svojim čuvenim govorima u saboru i Parlamentu a ni svojim i ako svestranim i neumornim političkim radom. On je za onaj narod učinio mnogo više: on ga je pridigao iz nevolje. Otvorio je svoju odvjetničku pisarnu u Puli i to u doba, kad naš odvjetnik nije u onom gradu mogao ni za sebe ništa da zaradi, nekmoli za druge. Pa ipak — on je godine i godine živio u odricanju, a s njime i svi njegovi. Na sebe i svoje je zaboravljao, a mislio je samo na onu istarsku sirotinju, koja je danomice grnula k njemu, tražeći od njega zaštite, obrane, pomoći. A on — premda ni sam ništa nema, nastoji da pomogne, da doskoči, da našega čovjeka istrgne iz ruku krvopija, da mu očuva imanjanje, kome prijete dražbom, pa kako za sve to treba biljega i drugih troškova, Leginja pita:

— A kako ćemo to da namirimo?

— A evo, odgovara seljak, donio sam vam desetak jaja. Drugo nemam ništa. Ni za željeznicu nemam — došao sam pješke i pješke ću da se vratim. Što će sada Leginja? Ono desetak jaja ne može da odbije, zadržat će ih, ali će biljege i druge troškove namiriti sam i još će dati seljaku novac, da se odveze kući željeznicom.

Sličnih sličica ima sva sila. I one će sada sve iskrsavati jedna po jedna, jer nema našega čovjeka, koji nije u svome životu doživio od Leginje nešto mило i lijepo.

On je zazirao od zvučnih riječi. Njegovo je glavno nastojanje išlo za tim, da naš narod u Istri ekonomski ojača, da ga sasvim oslobodi iz ruku lihvara i drugih sličnih bezdušnika. Otuda i sav onaj njegov mar, ona velika briga oko podizanja posudionica, gospodarskih i štednih zadruža i drugih ustanova, koje su sve išle za tim, da narodu bude bolje. Poznato je njegovo dugogodišnje naprezanje, njegovi brojni govori u saboru i u parlamentu, da se naš narod oslobodi od nameta, što ga je tištio još od vremena, kad su gospositije prestale, a s njima i plaćanje raznih desetina.

No nesamo materijalno, već i duševno htio je on da pridigne svoj narod. Arhiv naše Družbe sv. Ćirila i

Metoda, kojoj je on bio od početka odbornikom, umio bi da priča, što je taj uistinu veliki i neutrudivi čovjek uradio za prosvjetu u našoj jadnoj zemlji. Ma kud se god u Istri okrenete, naići ćete na bilo nešto, što će vas na njega da podsjeti. Dobar je on bio svom siromašnom narodu. A dobar je bio i svojim, na domu. Gospoda mu je donijela troje djece iz prvoga braka, ali on ih je volio koliko i svoje rođene. Svi zamo, kolika je bila njegova bol za pastorkom, koga mu je smrt pokosila u evijetu mladosti.

Divno sree! Velika duša!

A velik je i bol za njim. I žalost i tuga. A kako je tek ondje, gdje se suze moraju da guše, da ih drugi ne vide...?

Ja mu neću biti na sprovodu. Ni svog rođenog oca ni majke ni ijednoga, koga iz duše volim, nisam ispratio do groba. Ne da mi sree... Ali će zato moja duša biti tamo, baš na mjestu, gdje se budu i drugi od njega oprašćali. Niko ne će čuti, ali moja će duša nad njegovim lijesom prošaptati ove riječi:

— Moji prijatelju! Ja čuvam od Tebe jednu uspomenu, jednu samu: onu Tvoju kartu, na kojoj se čita Tvoje ime, a pod njime ove riječi:

»Sedebit solitarius et tacebit...«

I eno, otkad je onaj listić papira dospio u moje ruke, ja Te drukčije ne gledah, nego u onoj Tvojim slavnoj usamljenosti i u onom Tvom velikom muku.

A Ti, eće naš preljubljeni, počivaj nam slatko u slavi i ljubavi, koju Ti nosimo...

Sušak.

Viktor Car Emin.

Umro nam je otac!

Dr. Matko Laginja je mrtav! I kad smo u posljednjem broju lista spominjali tešku njegovu bolest, koja je zapravo već bila početak njegovog umiranja, mi smo još živo vjerovali, da nam ga Gospod ne će uzeti, već da će ga u nedokučivim svojim putevima još sačuvati na životu i dati mu da doživi smrt Mojsijevu, koji nije umro, dok nije vidio zemlju obećanu.

Providnost je Božja drukčije odredila. Htjela je da kupu gorčine ispijemo do dna. Bez domovine, daleko od doma, od roda i toplih ognjišta, izgubismo sada i oca.

Dra Laginje nema više među živima. Zaista iza smrti prvog buditelja i vode našega velikog biskupa Dobri- le težega udarea puk istarski nije doživio. I da mu je danas moguće taj bi puk ovih dana priredio novu seobu naroda. Niz Učku bi se, pa preko Lujzinskom cestom od Sušaka do Zagreba valjalo nepregledno more crnih klobučića i surih kamižola. Na stotine tisuća naroda ne bi žalilo truda da propješači stotine i stotine kilometara samo da uzmogne doći i pokloniti se prahu svoga velikoga oca.

Ne će doći povorke da plaču i nariču nad očevim grobom. Ali će zato daleko tamo oko Učke čitava jedna zemlja biti velika gorka suza. I pitomim će njenim Dragama odzvanjati prigušen jecaj, a stari će djedovi i ngrbljene bake, oko pustih ognjišta šaptom upućivati unučad. I ulijevat će u mlada srca vjeru u bolju budućnost pričajući o teškim danima borbe, o danima slave i pobjede pod barjacima oca Laginje... A mlade će se duše čelčiti i jačati u vjeri u bolju budućnost.

Umro je velik muž. I naše pero danas nije u stanju prikazati svu njegovu veličinu. Iznesti njegov životopis značilo bi iznijeti svu povijest Istre posljednjih 60 godina, svu povijest narodnoga budjenja, preporoda, žilavih, upravo nadčovječnih, borbi.

Laginja je personifikacija te naporene borbe!

Njegov historički istup 16. kolovoza 1883. kad je prviput progovorio hrvatski u istarskom saboru, (»Gospodo Latini...«) ostati će najsvjetliji čas u povijesti istarskih

Hrvata. Pokrajinski je sabor do tada bio isključivim pašalukom talijanske gospoštije, koja je — imajući u rukama i sukno i škare — dijelila blago po svom ćefu. U čitavoj Istri nije bilo jedne naše škole, jednog našeg činovnika. Talijanski su učitelji stvarali od naše djece janjičare. Narod, koji se istom stao buditi, kolebao je. Sree ga je vuklo k našima, obaveze k Talijanima, kojima je svaki naš seljak bio do grla dužan. Pri- like su bile teške. Atmosfera nesnosna. Laginja grune u sabor ko bomba. Dne 16. kolovoza 1883. kida sa svim obzirima i progovara u saboru po prvi puta otkako postoji i sabor i Poreč, hrvatski, tražeći sebi i narodu, koji zastupa, prava što mu pripadaju. Traži škole, traži činovnike, traži općinske samouprave.

Talijani pobjesniše. U istarskom saboru usudio se netko progovoriti hrvatski! Zastupnici i galerije skaču, a Laginja i drugovi mu moraju bježati iz sabora i grada, da spase živu glavu ispred pobješnjele talijanaške rulje.

To Laginju nije smelo. On je imao jasan i određen pravac. Ne kolebati, ne popuštati i ne uzmicati, dok ne postigne narodu ono, što ga po svim pravima Božjim i ljudskim ide. U saboru uprkos svim prijetnjama nastavlja hrvatski. Njegov drug svećenik Mandić slijedi ga još upornije i strahovitom žestinom udara po Talijanima, koji isprva hine, kao da ništa ne razumiju, u zapisnike ništa ne unose do opaske »parla croato«, ali kasnije pod težinom argumenata i fakata, koji nailaze na sve veći odjek u narodu, počinju reagirati i braniti se...

Laginja je, kako rekosmo nakon toga govora morao bježati iz Poreča, da ga neprijatelji ne linčuju, no sio je godinama u torbi glavu, na koju mu udariše ucjenu od tri hiljade forinti, no uzalud. Njega ne slomiše. Imao je čvrsto uporište u ljubavi svoga naroda, kako je jednom rekao.

Kad su puljski Hrvati 16. kolovoza 1908. na dvadesetpetgodišnjicu toga glasovitog dana došli da mu se poklone i donijeli mu nadar uru i štap, zahvalio im se ovim simboličnim riječima: »Ovaj će me sat podsjećati, kako valja da točno mjerim

mjesece i dane, ure i minute, da ih što bolje uzmognem upotrebiti za korist svoga naroda. A štap ovaj, teškim srebrom okovan, o koji ću da se podupirem, bit će mi živim dokazom, kako ne pada onaj koji se osloni o svoj narod.«

Laginja inače nije bio žestok i strastven borac. Za razliku od Spiničića, koji je bio pravi »malleus maleficorum«, malj za glave zlikovačke, te žestokog i temperamentnog Mandića, on je miran, stvaran i umjeren. Sav je njegov rad proračunan, trijezan i ozbiljan. Njegovi govori u saboru i bečkom parlamentu upravljani su onako, da se gospodarski pomogne njegovom narodu. U tom je vidio jedini spas istarskog malog čovjeka, znajući da će jedino gospodarski jaki seljak moći ostati neodvisan i slobodan i kao takav lakše se boriti na političkom polju za postignuće svojih prava. Saraduje u svim gospodarskim odborima saborskim, napušta pisarnu, posao i egzistenciju i putuje od sela do sela, održaje sastanke i dogovore, ali ne huška, nego upućuje malog čovjeka, stvara udruge i zadruge, pridiže ga i postavlja na vlastite noge.

U tom je Laginja velik. Narod mu toga nije nikad zaboravio. Još je u nećem Laginja velik! U poštenju! U onom poštenju, koje se u političkom životu tako malo poštuje. Toga mnogi njegovi protivnici često nijesu mogli razumjeti. Napose nijesu mogli razumjeti, kako može da bude čovjek korektan i nepristran prema svom najgorčnijem protivniku. Zbog tog njegovog poštenja i pravednosti poštovali su ga i najljući naši narodni dušmani.

Takav je eto muž jučer zaklopio svoje umorne oči. Ili bolje on je umro još prije, onoga dana, kadno mu razapeše toli dragi narod, jednu njegovu Istru. Čitavih ovih dvanaest godina on je lagano umirao i dogorjevaio poput svijeće. Njega je ubio svršetak svjetskoga rata i tužna pogibija našeg dragoga doma. Gledati upropašten sav svoj šezdesetgodišnji rad, ostaviti zemlju koju je toliko ljubio i bježati iz nje, kad je ponajvećma stradala, to bijaše njegova smrt.

Ovdje u Zagrebu, u slobodnoj Jugoslaviji dade mu braća punu zadovoljštinu, za svu muku, za sve patnje i boli i podigoše ga na najvišu čast, na bansku stolicu. Ali za njega je propašću njegove Istre, propalo sve. Ni najviša čast ne uzmože mu

dati niti jednu kap one sreće, koju bi bio mogao uživati, da je vidio slobodnu i sretnu svoju dragu Istru. Zato je posljednjih godina neprestano poboljšavao, dogarao je izgibajući od tuge nad razvalinama svoje ljubljene domovine.

A mi stojimo nad njegovim grobom utučeni, bez krika i bez suza. I suze su premali izljev boli, koju ostavljeni sirotići njegovi, osjećamo! Slava ocu našem Dru Matku Laginji!

Ernest Radetić.

Posljednji dani dra. Matka Laginje

U bijeloj i nježnoj intimnosti jedne male dječje sobice, koja je puna nevinih djetinjih sanja njegove jedine unučice (male Dešice, kćerke dra. Ražema), umro je veliki Narodni Otac, istarski borac, legendarni vodja, dr. Matko Laginja.

On kao da je htio umrijeti baš u tom skromnom, ali dragom kutiću svoje familije. Dirljivije slike od one, koju je u zadnja dva mjeseca pružala ta sobica ne možemo si zamisliti. Bilo je to sve nekako tužno i čedno i veliko u svojoj čednosti.

Teško je bilo suspregnuti suzu bola i neke pobožnosti pred izmučenom, ali stoički mirnom fizionomijom, uokvirenom bijelom bradom, pred rukom, koja se u herojskoj prošlosti toliko puta digla u zanosu riječi, u proročanskoj opomeni ili pravednoj prijetnji, a koja je sad polako venula prozirna na bijelom čaršavu.

Ta njegova divna i dobra ruka zaslužila je, da je čitav jedan narod i hodočastašcu ljubi.

Mnogo svetačkoga i mnogo velike simbolike ima u umiranju i smrti Barba Mate.

Dr. Matko Laginja, taj naš veliki politički lav, koji je u porečkom saboru prvi odvažno i gordo viknuo prkos i bunt čitavog jednog naroda u historijskoj, iako nedovršenoj izreci: »Gospodo Latini...«, on, koji je imao sreća, da ga rasparča i dade svakome, — umire od popuštanja srčanog mišića.

Danas ga više nema među živima. U maloj bijeloj sobici, kao i u našim srećama, lebdi samo njegov lik i njegov veliki duh. Mali, dragi starac, skromnih i neizmjereno blagih manira, javlja se tek pred našim duševnim očima. Možda ga neko vidi, kako govori na »taboru«, pod istarskom lipom, na izbornom sastanku, kako koraca zagrebačkim ulicama, ali njegovu toplu i mekanu riječ ne će više niko nikada čuti.

Interesantno je, da je zadnji javni nastup, zadnji njegov javni izražaj ljubavi do Istre bilo njegovo prisustvovanje Gortanovim zadušnicama. Bilo je to sve vrlo žalosno, ali je bio veličanstven u svom značenju ovaj susretaj Laginje s Gortanom. Pred nama se je u onom momentu zatalasalo pola vijeka narodnog života, prikazala nam se je jedna slavna i tragična epoha, koju obilježuju svojim životima, kao najriječitijim argumentima, Laginja i Gortan.

Sa smrtničke postelje, dva dana pred svoju smrt, veliki Barba Mate, u zadnjim svojim svijesnim momentima, još je uvijek mislio na Istru. On je poslao u nedjelju pozdrav skupštini

istarskih akademikara, i ne može tom simpatičnom udruženju biti ništa svetije, nego li su riječi vjere i bodrenja, koje mu je sa smrtničke postelje uputio Otac Istre.

Za Božić i Novu Godinu došao je Barba Mate, da kod svog zeta dra. Ražema, u domaćem krugu provede svetkovine. Za njega i ne bi bilo pravog Božića, da ga ne provede u krugu svojih dragih. Neizmjereno dobar i osjećajan bio je Barba Mate, a prama svojoj familiji gojio je neku naročitu ljubav. Ali ono što nije svojim dao u materijalnom pogledu, dao im je bez sumnje u formi srca, u formi neke religije, u jednom sasvim posebnom shvaćanju familije. Za njega je familija bilo sve-tište, u kojem su se njegove karakteristično ozbiljne crte lica osvijetljavale čudnom radošću i intimnom srećom. Naročito u zadnjih par godina bili su mu njegovi dragi čitavo življenje. On, koji je onda, kad bi morao uživati plodove svoje žrtve i rada, doživio tragediju, koja se ne da izreći, — nije imao na svijetu ništa osim familije i — uspomena.

Na Tri Kralja je izišao na malu šetnju. Bila mu je to zadnja šetnja. Odmah zatim obolio je na teškoj gripi. U krugu njegove familije zavlada je panika, jer su mu se pojavile značajno visoke temperature, a srce je naglo počelo popuštati. Bojazan je bila velika. Medjutim uspješnim nastojanjem i njegovanjem to se je prebrodilo. I kad se je mislilo, da je sve prošlo, nadošle su nove komplikacije, poslije 4 tjedna. Oko 24. februara bila je kriza i katastrofa se je očekivala svakog trenutka. Tada su bolesniku podijeljene posljednje vjerske utjehe. Dr. Laginja je bio pri punoj svijesti. Posljednju pomast podijelio mu je župnik sv. Marka Msgr. Rittig. Dne 25. februara pozvao je dr. Laginja sve svoje drage oko svoje postelje oprostio se je sa svima i podijelio svima blagoslov, rekavši nakon toga:

— Ja znam šta me čeka, ali neka se vrši božja volja.

Ali dva dana za tim nastaje velika promjena na bolje. Radost je zbog toga bila velika, naročito u redovima Istra-na u Jugoslaviji. — Vjerovalo se je već, da će Barba Mate poživjeti još koju godinu, kad 17. marta srce opet naglo oslabljuje i pluća se ponovno zapaljuju. Puls skače na 130 i zaprepastuje i sva nastojanja dra. Akačića ne pomažu. — Dr. Laginja pada u agoniju. Oko njegove smrtničke postelje okupljaju se svi njegovi. Sa strahom čekaju grozan momenat, koji je nastupio u utorak dne 18. marta u jedanaest i 36 na večer, kad je jedan dragi otac

i djed, jedan Veliki Čovjek, borac i vodja naroda umro.

Kroz dane njegovog umiranja najbolje se je vidjelo koliko je njegova perfektna ličnost bila cijenjena i obožavana. Od zadnjeg istarskog izbjeglice seljak i radnika do samog Njeg. Veličanstva Kralja, svi su na jedan ili drugi način iskazivali ljubav i počast umirućem velikanu. Njeg. Vel. Kralj, koji je uvijek iskazivao naročitu benevolencu dru. Laginji, čije je nacionalne zasluge i političko iskustvo naročito cijenio, interesovao se je kroz čitav tok bolesti za dra. Laginju. General Matić posjetio je dra. Laginju u imenu Njeg. Veličanstva.

Najodličniji predstavnici današnje vlade, kao na pr. dr. Švrljuga, ministar Financija, pa dr. Drinković, ministar Socijalne Politike i Zdravlja posjetili su dra. Laginju. Dvorska dama Nj. Vel. Kraljice gdja Eleonora Švrljuga posjetila je takodjer bolesnika.

Osim tih visokih ličnosti k bolesnikovoj su postelji dolazili brojni politički drugovi i prijatelji, saradnici i znanci. Gosp. Cezar Akačić, stari drug dra. Laginje ostajao je najduže kod njega. Posjetila su ga gg.: dr. Trumbić, dr. Krajač, dr. Vrbanić, dr. Marjanović, Ivan Peršić, direktor Antić itd. itd. Iz Kastva je došao načelnik g. Cucančić, koji je bolesniku donio pozdrav slobodne i neoslobodjene Istre.

Nakon teške bolesti, koju je veliki pokojnik nevjerovatno mirno i mučenički podnašao kao i tolike druge tegobe, koje moraju biti, — on je umro. Svetački je zaklopio oči, one svoje pronicave oči, koje su vidjele istarsku bijedu i istarsku slavu, ali koje nisu imale sreće da se zaklope pod domaćim rodnom nebom.

Veličanstveni sprovod dra. Matka Laginje

Gradska općina zagrebačka stavila je na raspolaganje Umjetnički paviljon, da u njem bude izloženo mrtvo tijelo velikog našeg oca. Dva puna dana hodočastilo je rodoljubno građanstvo u paviljon, da se pokloni prahu toga velikog hrvatskog sina. Iz raznih su strana države dolazile deputacije, da se poklone njegovom prahu, pomole mu se za dušu i isprate ga na vječni počinak.

Pred umjetničkim paviljonom.

Sprovod bana Laginje bio je zakanan u 3 sata poslije podne ali već davno prije tog vremena narod je postavio kordon na trgu kralja Tomislava, Zrinjevcem do Jelačićevog trga i zatim

dalje ulicama kojima je trebao proći posljednji put. Pred Umjetničkim paviljonom već davno prije tri sata počeli su dolaziti oni koji su htjeli da mu odaju svoju počast. Teško bi bilo nabrojiti sve. Bio je cijeli službeni Zagreb, sve njegove visoke naučne ustanove, sva njegova humana društva i patriotska došla su da preko svojih predstavnika iskažu počast banu Laginji. Od strane drugova pokojnog bana bili su prisutni Peršić, Bazala, Šegvić, Akačić, Kovačević, Grivičić, Broz i mnogi drugi. Došao je i nadbiskup g. dr. Bauer da blagoslovi tijelo. Od strane vojske bio je prisutan komandant mjesta general Belimarković. Kraljevsku vladu zastupao je ban g. dr. Šilović, dok su od strane banske uprave bili prisutni svi viši činovnici na čelu sa podbanom g. Stojanovićem. Stol sedmo rice bio je zastupan u punom broju na čelu sa predsjednikom g. drom. Čimićem. Upravni sud zastupao je predsjednik g. dr. Zoričić, sveučilište rektor g. dr. Belobrsk sa dekanima svih fakulteta, Jugoslavensku akademiju g. dr. Gavro Manojlović. Zatim su bili prisutni predstavnici gradskog poglavarstva grada Zagreba na čelu sa g. drom. Srkuljem, predstavnici Higijenskog zavoda sa drom Borčićem, predstavnici trgovačke komore sa gg. Premrlom i drom Cuvajem, predstavnici humanih društava, predstavnici policije na čelu sa drom Bedekovićem, direktor »Save« Gamulin, V. Wilder, vrlo veliki broj prijatelja i saradnika bivšeg bana.

Nešto prije 3 sata došao je ministar narodnog zdravlja g. dr. Drinković, koji je prisustvovao sprovodu kao lični prijatelj i nekadašnji politički drug bana, a sa njim je bio i ministar n. r. g. dr. Željko Mažuranić.

Dolazak izaslanika Nj. V. Kralja.

Obitelj bana Laginje već se nalazila pred odrom gdje je stajao zatvoren lijes, prekriven vijencima i cvijećem. Nekoliko minuta prije samog sprovoda došao je izaslanik Nj. V. kralja komandant armije general g. Matić, koji je obitelji izjavio saučesće kralja. On je odmah položio i veliki vijenac u državnim bojama sa natpisom: »Banu Laginji — Aleksandar«. Odmah zatim nakon dolaska kraljevog izaslanika započela je erikvena ceremonija. Istarski akademičari iznesli su kovčeg iz Umjetničkog paviljona na kola, a nakon toga preuzvišeni nadbiskup g. dr. Bauer izvršio je uz veliku asistenciju blagoslov tijela. Kazališni zbor otpjevao je »De Profundis«.

Pozdrav Zagreba.

Nepregledno mnoštvo stajalo je pred Umjetničkim paviljonom i duž Zrinjeva, gdje se je već formirala žalobna povorka. U trenutku kada je završen blagoslov tijela i u najvećoj tišini prvi se oprostio od bana Laginje načelnik grada Zagreba g. dr. Srkulj. On je rekao:

»Žalobni zbore! Rijetko je kada nad smrću jednog javnog radnika proplakalo toliko sirotinje, koliko nad smrću bana Matka Laginje — oca Istre. Nitko se nije ljepše, nitko iskrenije,

od njega oprostio ni sa toliko zahvalnosti i ljubavi u sreću, koliko onaj Istranin, koji je, opraštajući se sinoć sa pokojnikom ovdje na odru rekao:

— Pokoj vječni daruj mu Bože...
Ča nan je on dobra napravil.

I on je mnogo, mnogo svojoj istarskoj djeci dobra učinio. Bio je otac, majka, prijatelj i štitnik i sa svojom darežljivošću u neku ruku bankar, premda je i sam puka sirotinja bio.

Jedan čas se u životu pokojnika činio, kao da se ne će vratiti u Istru. Bilo je to kada je počeo služiti kod gradskog poglavarstva u Zagrebu, a za načelnikovanja dra. Mrazovića. Lijep je bio Zagreb, lijep je bio gornji grad. I ljepo i ugodno službovanje na magistratu, no ljepša je bila njegova Istra, ljepši njegov hrvatski puk, koji je bio tešku bitku sa svojim stoljetnim protivnikom. On je znao, da će se Zagreb znati obraniti od tudjincea, njemu nije trebalo njegove pomoći, no zato ga je trebao njegov istarski svijet. I on je otišao u svoj uži zavičaj, da mu bude prvi narodni apostol. Kako je svoju apostolsku misiju svršio, vidi se danas, kada u cijeloj hrvatskoj Istri za njim sve tuguje, i ne može vjerovati, da bi njihov otac mogao ostaviti svoju sirotinju.

Sudbina je htjela da svoj život svrši ovdje, gdje je svoje javno djelovanje započeo — u Zagrebu. Tu je počeo i tu je svršio. Zaklopio je svoje umorne oči naš veliki čovjek, koji je bio dobar Hrvat, dobar Jugoslaven i dobar Slaven. Kakav je bio Hrvat, dokazuje Istra. Kakav je bio Jugoslaven, dokazuje njegova vjera u Jugoslaviju, a kakav je bio Slaven, dokazuje njegovo djelovanje u carevinskom vijeću. Samo jedno da spomenem. Ministar Badeni izdao je jezičnu naredbu, kojom je do skrajnosti ogorčio Čehe, ali i Talijane, jer su one za hrvatski svijet u Istri značile veliki napredak. Česi su odlučili da podnesu predlog, kojim se ministar Badeni stavlja pod optužbu. Trebalo je tada 40 potpisa, a Česi su imali samo 39! Falio im je još jedan potpis i tada su se obratili na Matka Laginju. To je bio jedan od najtežih časova u životu velikoga pokojnika. Kako i što da načini? Onom jezičnom naredbom dana je Hrvatima velika olakšica, a onamo Česi apeliraju na slavensku solidarnost. I dr. Laginja odlučio se dati svoj potpis — Česima. To je mogao učiniti samo čovjek velike slavenske duše, kakav je bio dr. Laginja, kome neka je vječna slava!

— Slava mu! — čulo se iz hiljada usana onih, koji su tamo stajali.

Pozdrav Istre.

Nakon toga oprostio se u ime Istre poznati istarski književnik, g. Ante Dukić. On je održao slijedeći govor:

»Žalobni zbore!«

Opet je pao sa slavenske lipe jedan list, koji bi morao vječno da se zeleni. Opet nas ostavlja jedan od onih rijetkih ljudi, koji ne bi smjeli nikada umrijeti. Ostavlja nas velik čovjek i velik rodoljub, jedan od najzaslužnijih buditelja i preporoditelja hrvatskog na-

roda u Istri; ostavlja nas dobri otac istarskih Hrvata, ban i ministar dr. Matko Laginja.

Napušta nas, ali ujedno namire nama veliko blago: ostavlja sam sebe i svoj svijetli uzor u baštinu.

Već kao mladić predao se sav narodnom radu, i slijedeći stope neumrlog vladike Jurja Dobrile i starca Dinka Vitezića, nije se tek uljuljavao u osjećajno rodoljublje srca, nego se brzo digao do zrelog rodoljublja razbora i uma, i do tvornog rodoljublja golih ruku. Kao gorljiv apostol sitnoga narodnoga rada, uzimao je i sam na svoje dvije krhke ruke čitava brda svakojakih briga i poslova, od kojih nijedan nije bio njemu presitan; a ujedno je uzimao na svoje široke grudi svakoga čovjeka, jer nijedan nije bio njemu neznatan. On je nosio u svom velikom sreću sav narod. A tako je i narod nosio njega u sreću svome. Jer je On bio pravi vodja, i pravi pastir, koji ne goni stado svoje vikom i bičem, već koji ga vodi blagim zovom i mekim glasom čarobne frule. Pa kad je u teškima danima trebalo narodu progovoriti javnim proglasom, svi su Laginjini drugovi i suborioci, mlađi i stariji, uprlji pogled u njega, i ni jedan takav proglas nije izašao igda iz drugoga pera do li iz njegova.

Za sav golemi javni rad nije blagi pokojnik nikada tražio ni hvale ni slave, a ni stvarne nagrade, te je čak i svoje odvjjetničke poslove vršio za se ljake većinom besplatno. Ništa nije taj veliki čovjek tražio za sebe, i ništa nije imao; bio je najveći istarski neimarević, gotovo prosjak, ali — i knez prosjaka. Za njega su kod jednih velikih izbora glasali i mnogi siromasi protivne narodnosti, tako da su se pravci iz onoga tabora prosto zaprepastili, ali i zadržali, nad tolikim uspjehom jednoga golorukoga čovjeka, i nazvali Laginju neokrunjenim kraljem Istre.

Veliki pokojnik bio je poštovan i uvažan kod samih narodnih protivnika, i kod visokih državnih čimbenika, kao nijedan naš čovjek. Njegov nesebični i požrtvovni rad izazivao je opće udivljenje, a osim toga su njegove lične vrline svakoga osvajale i očaravale. Bio je naš dobri Otac tako blag i duševan, nadasve pravedan, ustrpljiv, šnosljiv, uvidjavan, pun obzira i takta, često upravo diplomatskoga, a uvijek — uvijek u potpunom posjedu samoga sebe. Iz cijele njegove ljubazne pojave izlivala se neka tajna privlačivost; iz njegova bića isipavale se vazda zrake njegove srdačne sunčanosti. Njegove iskrene i tople riječi, one mile tihe i mirne riječi, pratio je uvijek blagi smijehak na zlatnim mu ustima sa onim nježnim i otmjenim crtama duševnoga plemića, koji je u tako divnom skladu bio ujedno i plemić i pučanin. Bio je uvijek tako nježan i ponizan, i ujedno visok, tako visok, da smo morali dizati oči, kada smo govorili s njime.

A bio je Laginja i dubok.

I zato nije čudo, što on nije dao, niti davao, biljeg vremenu, u kome je živio. Taj su biljeg dali, kao svagdje i svagda ljudi površine. I dok su ovi upirali oko narodu samo u lice, i tek ponekad

opipavali rukom njegovo bilo, on je poput kakvog Maga prisluškivao drhtajima narodne duše sa uhom prislonjenim na njegovo srce. Jer je On znao ići stvarima do srži. Mnogi su tada u Istri orali narodnu ledinu, ali su Laginje brazde bile uvijek najdublje, i on je više nego itko posegao rukom do korijena narodnoga stabla. Koliko uman i osjećajan, toliko i časno patriarhalan i konzervativan, uvijek je budno pazio da se čuvaju, i ušćavaju, sve naše dublje plemenske vrijednote, i brižljivo je nastojao, da se starim duševnim dobrima dodavaju nova.

A za velike ciljeve viteški je snašao i velike žrtve; čak i onu najtežu, jer je za narodnu slogu i sreću znao, kao nitko drugi, zatajiti sebe. Znao je trpjeti i šutjeti. Njegovo veliko srce stiskali su često veliki bolovi. Ali on ih je krio, i znao ih je kriti, sve do kraja; i on nosi danas sa sobom u grob ključeve svoga zagonetnoga bića.

Drugo nam sve ostavlja: svoj svijetli uzor, sva htijenja, sve osjećaje i misli, pa i jednu, onu najsajajnu, koju nije nikada imao. Jest, i jednu, onu najsajajnu, koju nije nikada imao. Jer od svijlu ljudskih misli, jedna je bila sasna tudja i nepoznata njegovoj velikoj duši, misao, da bi se popeo narodu na ramena; nasuprot On je podložio svoja ramena, da na njima ponese narod.

I mi zato sada s najvećim pijetetom pedlažemo naša ramena, da na njima ponesemo izmučeno tijelo velikog pokojnika u dvorove vječnoga mira, da leko od onoga slikovitoga kastavskoga sela, gdje je došao na svijet, ali blizu srca Hrvatske, na Mirogoj Zagrebgrada, među one časne sjene hrvatskih velikana, kamo i spada. I dok mi svi, duboko ganuti i tronuti, hoćemo da dignemo svojim rukama njegovo tijelo kao časni znamen i svetu relikviju zemlje, kojoj je On dao sve, dotle se duh njegov slobodan krili nad onom zemljom i onim narodom i tiho leti po svim putevima i stazama, kojima je prošla za života njegova apostolska noga, od sela do sela, od čovjeka do čovjeka, i svakomu daje uz blagi očinski osmijeh i mio pogled, ruku na pozdrav.

Poklonimo se duboko, naročito mi Istrani, svetom prahu istarskoga Oca. Poklonimo se svijetloj uspomeni njegovoj.

Pokoj vječni Matku Laginji i slava mu vječna.

Slava mu!

Svoj govor završio je g. Dukić duboko uzbudjen a nakon toga je HPD Kolo pod ravnanjem svog dirigenta g. Papandopula otpjevalo Zajčevu »Naroda slavnog ponose krasni«.

Pozdrav drugova.

Kao posljednji govornik pred Umjetničkim paviljonom oprostio se lični prijatelj, politički drug i nekadanji saradnik pokojnikov g. Kerubin Segvić. On je održao posljednji pozdrav otadžbeniku i prijatelju rekavši:

»Neumoljivi crv smrti podgriza i obara i najjače hrastove u šumi. Ali iz njihovih žila, još prije nego poginu, tjeraju mladice, iz kojih se šuma pomladjuje.

Ali kad padaju narodni duhovni kolosi kao što je ovaj, koji pred vama leži, trebat će gospodo, cijele generacije da prodju, dok mu se srodan nadje.

Laginja koji je svojim imenom ispunjao naš javni život punih četrdeset godina u zboru otadžbenika, koji ga pretekoše i nekolicine koji još žive, ostavlja za sobom, ne samo duboku bol, nego i hladnu prazninu.

Sinteza požrtvovnog otadžbeničkog altruizma to je Laginja. U doba kad su se cijenile vrline, i kada su samo vrline i zasluge za narod podizale čovjeka do najviših časti i sticale narodna povjerenje, Laginja bi priznat i mučke proglašen narodnim, ne vodjom nego prvakom. Onomu pogaženomu istarskomu kmetu, kojemu bješe posvetio sve svoje umne sposobnosti, svoj žilavi rad, nije htio da bude vodja, ni gončina, nego je bio njegov savjetnik, njegov brat, njegov pomagač u borbi i njegov uzor, a na koncu njegov otac po neizmernoj brizi i ljubavi.

Laginja je pokazao, kakav mora da bude pravo otadžbenik. Kao političar podpredsjednik parlamenta, kao advokat i kao ban on je bio samo altruista. A dok svi ljudi ne osnivaju obitelj misle samo na sebe. On je i to učinio potaknut najčišćim altruizmom. Tko je god k njemu pristupio, taj je od njega dobivao ili moralno ili materijalno. Ljudski egoizam je znao izrabiti i tu njegovu nebesku vrlinu, kako izrabljuje svaku svetinju. I onda kad Laginja nije više ništa imao za dati, grabežljivci bacili su oko i na onaj njegov siromašni minimum egzistencije njegove siromašne porodice.

Laginja je pao shrvan duševnim i fizičkim bolima u odmaklim godinama, koje ipak za njegov patrijarhalni život nisu ni prevelike. Pao je muž takove veličine duha, takovih sposobnosti i takove moralne visine, da nijedan od njegovih prijatelja i saradnika nije se smatrao njemu ravnim.

Radeći punih četrdeset godina zajedno sa svojim još živim drugom Spinčićem i braćom Trinajstićima izveo je čudesno djelo, jer je uskrisio na život zamrlog istarskog kmeta Velog Jožu i ulio u nj duh svijesti i čovječjeg ponosa.

Bogoduhi umjetnik radio je cijeli život da u mramoru iskleše kip, koji će utjeloviti sve njegove misli i nade. I kad ga je priveo kraju, nahrupi dušmanin njegov i udarcem malja razbi u komadiće remek djelo.

Ta je tragedija snašla velikog pokojnika. Tu bol nije mogla utješiti ljubav i odanost Hrvata, ni sinovska privrženost njegovih užih sudrugova. Nije ni Zagreb sa svojim krasotama mogao ekvivalentno nadoknaditi Pulj i malenu Istru, niti je starodrevna banska čast mogla smiriti bol oca za izgubljenom Istrom. Ali on je bio duševno

previše jak, a da bi ga i ovakovi udarci oborili. On nikada, ni na času smrti, nije zdvajao za Istru.

Bane Matko!

U ime tvojih već prorijedjenih drugova i subornika zagrebačkih, koji te u najkritičnijim danima podigosmo na štitive i proglasismo svojim prvakom, primi ovaj posljednji pozdrav. Naše zenice se osuše, srce se je smirilo od prvog nedoknadivog udara, ali tvoja uspomena nikada izbljedjeti neće. Ti ideš ovjenčan aureolom svetosti i praćen posmrtnim priznanjem naroda onamo kamo su te pretekli Dobrila, Vitezić Dinko, Mandić Matko, tvoji istarski drugovi, i učitelji, ideš onamo, gdje je neizbježiva i obilna nagrada za žrtve nesebično podnesene. Ideš k Bogu, koji ti je bio najjača potpora i okrepa u radu. Njega si ti u prvom izbornom proglasu postavio na čelo svakog pravog prosvjećenja. Ideš siromah, kakov si bio kroz cijeli život. Dok su mladji dizali palače i sticali bogatstva, ti si stradao.

Ali dok bude na zemlji živjela Kristova riječ: ljubi bližnjega, dok među ljudima bude smisla za pravdu i istinu, dotle će živjeti ime i slava tvoja, veliki Bane.

Primi ovaj posljednji z Bogom... ne, do vidjenja Matko, u rajskim visinama. Izruči naš pozdrav tvojim i našim učiteljima i drugovima, koji te pretekoše, i reci im, da se zavjetu njihovu iznevjerili nismo!

Kad je don Segvić završio svoj govor, pjevačko društvo Kolo otpjevalo je tužaljku, a onda se stala svrstavati golema žalobna povorka, koja je kretala ovim redom:

Na čelu križ sa glazbom redarstvene straže, u kojoj su svi glazbenici sami Istrani. Slijedio je nakon toga prekrasan veliki vijenac Istre, koji je u sredini na crnoj traki imao natpis »Istra«, a na dvjema sa strane u državnim bojama »Svome oca«. Iza ovoga nošeni su od Istrana akademičara vijenci Krka, Kastva i drugih istarskih organizacija i prijatelja pokojnika iz Istre. Onda je u beskonačnom nizu slijedila istarska kolonija u Zagrebu sa preko tri hiljade ljudi, obojega spola i svake dobi, počam od nejake dječice do najstarijeg starca. Napred su išla djeca pod vodstvom učitelja Istrana, a za njima na čelu sa šefom presbira g. Milanom Marjanovićem i odvjetnikom Istraninom drom. Franom Brnčićem društvo »Soča« iz Ljubljane na čelu sa gg. Sancinom i Zgrabljicom, Organizacija istarskih emigranata (ORIEM) iz Ljubljane, organizacija »Istra« u Zagrebu, koja je ujedno zastupala istarskog narodnog poslanika dra. Vilfana, organizacija »Istra« iz Broda kao i ona iz Novoga Sada, zatim deputacija krčke općine, bivši narodni istarski poslanik iz Trsta dr. Gregorić i drugi. Povorku su završavali starci.

U drugom dijelu kretali su članovi Jugoslovenske akademske čitaonice u potpunom broju, istarski akademičari, koji su nosili vijenac kr. vlade s nat-

pisom »Kr. vlada banu dru. Matku Laginji«, a iza ovoga ostali vijenci ovim redom: grada Zagreba s plavom trakom i državnim trobojkom, grada Splita, Osijeka, Jugoslovenske Matice, brojni vijenci rodbine, znanaca, prijatelja i štovatelja, kojih je bio vrlo velik broj. Slijedila je nakon toga glazba željnicara Udruga Sv. Roka, a iza ove stupali su u povorci članovi deputacije iz Kastavštine, sokolskih društava u Zagrebu, Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti, sveučilišta na čelu sa rektorom drom. Belobrkom, predstavnici Jugoslovenske Matice i Jadranske Straže, Jugoslovensku štampu d. d. zastupao je generalni direktor g. Milan Divljak, pjev. društvo »Kolo« sa svojim barjakom. Društvo hrvatskih književnika, predstavnici sudstva na čelu sa predsjednikom stola sedmorice drom. Čimićem, redarstvo na čelu sa upravnikom drom. Bedekovićem, predsjednik upravnog suda, dr. Zoričić, predstavnici svećenstva, školstva gradske općine na čelu sa drom. Skuljem, JNU, s tajnikom g. Vodvarškom i blagajnikom g. Krznarićem, poštansko telegrafsko uprava i ostali državni uredi.

Daljnji dio povorke otvarala je vojnička glazba, iza koje su nošeni ordeni pok. Laginje. Slijedio je prekrasan vijenac Nj. Vel. Kralja s natpisom »Banu dru. Matku Laginji, Aleksandar«. Župnik sv. Marka dr. Rittig vodio je žalobnu povorku nakon odlaska nadbiskupa dra Bauera, koji je mrtvo tijelo pokojnika blagoslovio. Na prekrasnom četveropregu bio je postavljen lijes s mrtvim tijelom dra. Laginje okružen bezbrojnim vijencima i cvijećem. Veliki broj rodjaka, ne samo iz Zagreba, nego i izvana, koracao je za lijesom plačući. Odmah iza rodbine išli su u žalobnoj povorci ministar dr. Drinković, ban dr. Šilović i ministar n. r. dr. Mažuranić. Zatim mnogobrojni činovnici državnih ureda i velik broj narodnih zastupnika, a povorku je završavao dugi niz građana.

Na groblju.

Cijelim putem, kuda je žalobna povorka kretala, općinstvo je stajalo u gustim špalirima, a sve svjetiljke bile su upaljene i ovijene crnim florom. Povorka je bila upravo impozantna. Uz žalobne zvukove triju glazba, kretala je tako sve do 5 i pol sati, kada je stigla na Mirogoj. Čitav onaj kraj oko groblja, a naročito pred kapelicom, zauzelo je još rano poslije podne mnogobrojno građanstvo, očekujući dolazak povorke. Pred ulazom u kapelicu mrtvo tijelo je ponovno blagoslovljeno a nad otvorenim grobom oprostio se od pokojnika njegov prijatelj, Istranin

**odvjetnik dr. Fran Brnčić
ovim govorom:**

Oče naš dobri, dolazimo tužni i satrveni iz naše Istre, gdje je sunce omrklo, na Tvoj dragi grob. Ne nosimo Ti ni cvijeća, ni vijenaca, jer je cvijeće usahlo po poljima našim nosimo Ti samo grumen naše drage izmučene zemlje. Dolazimo iz kraja, na koji je

pala crna kreljut mraka, da Ti kažemo zadnji zbogom, ognjišaru naš veliki! Ti si preuzeo u mladosti svojoj uz Spinčića, Mandića, Andra Stangera i braću Trinajstića neokaljani barjak, što su ga razvili nad zemljom našom Baštijani, Dobrila i Vitezić, da pod tim svetim barjakom uz drugove svoje vodiš našu zemlju do spasa i sreće. Otac si bio naše sirotinje, znala Te je cijela Istra, a Ti si znao Istru cijelu. Volio si je kao rođenu majku i kao njezin pravi sin, svoj si cijeli život, svoj um i sve svoje sile žrtvovao za nju, Ti si bodrio svoj narod, Ti si ga hrabrio, ulivao mu u srce plamen rodoljublja, ljubav za Hrvatsku i Slavenstvo, jer si Ti već u prvim svojim danima bio i Hrvat i Jugosloven, ne samo Jugosloven već i Sveslaven. Podignuta plamom Tvoga srca i Tvojih drugova, prožeta živom vjerom u konačnu pobjedu, Istra se je budila, dizala i stala čvrsto na svoje noge i nije nikada pomislila da će je mjesto sunca prekriti tmina crna i gusta. Oče, znademo pošao si, jer Te je ubila tuga za rođenim krajem, ubio Te je teški jad majke, od kojeg goreg jada nema. Kako da Ti se srce ne slomi kad su Ti dolazili od dana u dan sve crniji glasovi iz drage zemlje. Slušao si kako joj mijenjaju imena sela, polja, rijeka i gora. Dobivao si crne vijesti, gdje našim drevnim slavenskim porodicama nadjevaju tuđa imena, da od njih stvore neke Latine.

Dolazimo, Oče, iz zemlje, gdje se naša riječ goni i iz samoga božjega hrama, gdje je naše slovo umuklo u školama, gdje je naša pjesma odbjegli pred nevoljom i tugom, dolazimo, da Ti kažemo zadnji zbogom!

Spavaj, Oče, mirno u svom grobu, u ovoj našoj dragoj i miloj slobodnoj zemlji, našoj pravoj majci, spavaj u Mirogoju bijelog Zagreba grada, tog hrvatskog bisera Jugoslavije majke. U tvoj dragi grob bacamo ovaj grumen zemlje istarske, što ga sobom donijesmo, bacamo ga u čvrstoj vjeri, da će Tvoj duh jednom uskrsnuti. Oče naše tužne mučenice Istre, ognjišaru Matko Laginja, zbogom!

Zatim je

**u ime Jugoslovenske Matice govorio
bivši ministar dr. Živko Petričić.**

On je uglavnom rekao: Veliki pokojniče, dragi prijatelju! Veliki ljudi nikad ne umiru, nego žive davičeka. I Ti ne ćeš nikada umrijeti, Tvoja jasna djela živjet će i dugo preko Tvoga groba. Morao si do kraja da iskapiš gorku čašu svoga života. Već gotovo u kolijevci metnut Ti je teški križ, da ga kasnije nosiš, prvi među prvima Istranima. I nosio si ga od pobjede do pobjede. U tome je Tvoja slava i Tvoja veličina. Tvoja je duša bila snažna i velika, zato si i mogao biti i Ti velik duh. — Sklonio si se u pravu našu domovinu Jugoslaviju, i ona Te je digla do najvećeg poštovanja i ugleda. Kao predsjednik Jugoslovenske Matice dižem glas u čast i slavu Tvoju. Uvijek si bio prijateljem te velike i vrijedne institucije i pomogao si je, Hvala Ti!

Nastojat ćemo, da otkupimo Tvoj zalog i da je i mi pomažemo. Tvoj rad neka i dalje bude najsajajni primjer našoj mladeži. Počivaj u miru u našem kraju! U ime Jugoslovenske Matice hvala Ti i slava!

Cijelim grobljem zaorio je sumorni: »Slava mu!«

Zadnji je govorio nad grobom velikog Oca Istre

**student filozofije g. Ante Rojnić u ime
akademikara Istrana.**

On je među ostalim rekao:

Velika djela ne mogu i ne smiju da umru. Njegovo veliko srce još živi i živjet će uvijek. Jer u ovom njegovom srcu nije samo pohranjena uspomena na jedan život, već se u nj zavukla čitava jedna zemlja, u nj se sklonuo cijeli jedan narod, a ni narodi ni zemlje ne umiru. Zatim g. Rojnić prikazuje važnost rada pok. dra Laginje, pa veli: Tek što je počeo nekako da radi, već je od strane narodnih ljudi izražena želja, da podje u Kastav i da uvede red u onu našu najjaču općinu. Poslije nekoliko vremena izražena je još jedna želja: da Laginja ode u Pulu, da ondje otvori svoju odvjetničku pisarnu u najnepovoljnijim prilikama. I sve što je vezano s trudom, sa žrtvama i s opasnošću, prima Laginja na sebe mirno i bez prigovora. Tako je njega zapalo i to, da u Zemaljskom saboru u Poreču izgovori prve hrvatske riječi. Nisu bile nego li dvije tri ali i to je dostajalo, da se u prvom redu na njega obori sav bijes i mržnja protivnika. I tako je to išlo i poslije, kad mu udariše ucjenu na glavu, no On se bez obzira i bez straha izlagao i po noći i po danu po brdima i po dolinama, obilazeći narod i braneći ga. Njegovi su govori u Zemaljskom saboru i u Carskom parlamentu bili često puta politički događaji prvoga reda i posvuda ostavljali dubok dojam, ali još više nego li i kao zastupnik i kao ban, On je svoj narod zadužio više nego li riječima. Laginja je djelom pokazivao koliko ga voli i kako bi ga rad da izvuče iz njegove bijede i nevolje. Posao je često vrlo naporan, nadčovječji! Narod je to znao i uvidjao i ne znajući, kako da se svom velikom dobrotvoru oduži, nije ga zvao ni »gospodine«, ni »doktore«, ne — naš Otac, naš barba Mate. I sav taj siromašni svijet, okupljen je u ovaj trenutak duhom ovdje, prigiba glavu i koljena i izriče svoj posljednji pozdrav svome velikom Ocu. I u ime onih naših odsutnih na starome ognjištu i u ime svih nas koliko nas još ima, nosim Tebi, nezaboravni i slavni Oče, naš blagoslov, našu suzu i želju, da Ti bude laka ona zemljica, kojoj si u svom mukotrpnom životu tako lijepo služio! Vječna Ti i neumrla slava i spomen!

»Slava!« odzvanjalo je sa svih strana. Uto se nad grobljem lagano spuštao mrak, a svijet se počeo razilaziti.

Tako je pokopan Otac Istre, ban dr. Matko Laginja.

Jugoslaveni u Istri*

Priopćuje Prof. Vjekoslav Spinčić.

III.

Najpre da ispravimo neke pogreške iz posljednjega broja, 2-oga II. godine, od 27. II. 1930.

Na str. 2-oj stupcu trećem u 31-om retku ima biti ne Bala nego Bula = Buja, u 56-om retku ne Mrmlan nego Mumlan. U posljednjem retku članka imadu biti umetnute riječi, »u ogromnoj većini«, tako da imade posljednja izreka članka glasniti: »A sve to ujedno dokazuje da su stanovnici Istre u zadnja stoljeća srednjega vijeka bili u ogromnoj većini Hrvati — Jugoslaveni«.

Takvima su ostali i u daljnjim stoljećima, u novom vijeku. Za to imademo mnogo dokaza. Na neke svratiti ćemo se drugi put. Danas istaknuti ćemo samo jedan, crpljen iz pokrajinskoga arhiva Istre, koji se je prije nalazio u Poreču a sada se nalazi valjda u Puli.

Imao sam zgode zaviriti u nj godine 1890. Među ostalima pogledao sam u veliku jednu knjižurinu, koja sadržaje zapisnike parnica vođenih u godinama 1635., 1636. i 1637. pod kapetanom u Raspu preuzvišenim gospodinom Ivanom Krstiteljem Basadonna.

Zapisnici pisani su talijanskim jezikom. Obiteljska imena pisana su talijanskim načinom. Krsna imena pisana su onako, kako ih je narod rabio. Navesti ćemo ih iz nekih sela, prezimena našim pravopisom, imena kako su tamo zapisana. Iz Vabriga: Miko Banković, Jure Poropat, Mile Blažević, Mile Ružić pok. Rade, Stojnić, Mavrić; Iz Montića: Miho Ružić, Jadre Černeković; Iz Mogibala: Antun Milošević; Iz Foškulina: Vido Jurković župan, Staniša Gredić; Iz Fontane: Stefan Zelenković, Zelenić »župan Fontane«; Iz Žbandaja: Vido Korenić i njegova žena Mare; Iz Barata: Vido Radetić i njegova žena Marica i njihov sluga Mile, Vojnović, Grbac, Dragozet, Stipan Siljenović, Glavan, Suran; Iz

* Gosp. prof. Spinčić, iako teško bolestan, ne pušta pera iz ruku, kad valja da se što za Istru uradi. On nam je i za ovaj broj poslao nastavak zanimljivog članka o Jugoslavenima u Istri. U popratnom pismu saopćuje nam, da se osjeća nešto bolje, ali da je još uvijek tako, da ne može putovati na jug, u Dalmaciju, kamo ga liječnici šalju, da bi ojačao. Od sreća mu hvalimo na brizi, koju nam, prem teško bolestan, posvećuje i želimo mu da nam ga dobri Bog poživiti čila i zdrava još mnogo i mnogo godina.

Svet. Lovreča Pazenatičkoga: Ive Vučević, Simon Skrlić podžup, Marko Vojnović; iz Kanfanara: Miljaš Sime, Rimanić Tomazo, Zbičić Tomazo od Jurice, Zlatić Zvane, Buršić Jure, Albanese Zvane, Mazzarol Zvane, požup; Iz Rovinjskog sela: Stefan Bogan, Ljubičić Ive podžup novog sela Rovinjskoga, Brajan Zvane, Jure Branović, Vule Vratović, Matija Staniša; Iz Marčane: Dragišić Ive »župan sela Marčane«, »podžup sela Marčane«, Burlešić Ivane, Tomaso sin Mikle Gleušić; Iz Lobarika: »župan«; Iz Premanture: Miko sin Marka Mihovilić.

Krsna imena čisto su hrvatska: Mile, Rade, Jadre, Jure, Jurica, Mare, Marica. Obiteljska imena skoro sva su hrvatska: Ružić, Milošević, Vojnović, Skrlić, Radetić. Samo nešto je talijanskih, ali i ti su stalno pohrvaćeni, pošto su neki čak i župani i podžupi bili. Sam ovaj naziv župan i podžup jasan je dokaz, da se tu radi o hrvatskim selima, o mjestima koja nastavaju Hrvati.

Imenima i prezimenima nekih dodana su početna slova N. H. To su početna slova od riječi **Novo Habitante** = novi stanovnik. Ti tako označeni bili su dakle novi stanovnici. I to ne možda nove narodnosti stanovnici nego novo došli stanovnici. Vidi se iz samih imena i prezimena da su to ljudi iste narodnosti. A pošto su ti neki označeni kao novi, ostali bili su stari, od prije tamo naseljeni. I u rečenim dakle mjestima, talijanskoga porijekla, sa talijanskim imenima, bilo je u prvoj polovici XVII. stoljeća i novo-naseljenih Hrvata, i onih koji su tu bili već od prije, od starih, možda i jako starih vremena. Novi su došli bježeći pred Turcima i pozivani od Mletačke republike, da napuče jako opustjele krajeve.

Navedena imena i prezimena, kao i naziv za seoske poglavare župan i podžup u spomenutim mjestima dokazuju ujedno kako je i južnozapadni dio Istarskoga poluotoka, dijelovi Porečkoga i Pulska kotara, bio u prvoj polovici XVII. stoljeća naseljen i starim i novim Hrvatima, Jugoslavenima. Nije ni u pitanju da ih nebi i druguda i u zapadnom dijelu Istarskoga poluotoka bilo. U samoj rečenoj knjižurini zapisnika parnica imamo dokaza, da su i u ostalom dijelu područja kapetana u Rasporu bili nastanjeni Hrvati-Jugoslaveni, kako i po cijeloj ostaloj Istri. Dokaz tomu su obiteljska imena iz pojedinih mjesta rečenoga područja nalazeća se u onim zapisnicima. Tako

nalazimo u njima prezimena iz Draguča: Grošić, Grozić, Blečić, Korelić, Krivičić; iz Huma, koji se i u tim zapisnicima samo Hum zove, župan Božić, podžup Ribarić; iz Roča: župan Greblo; iz Semic: podžup; iz ostale Buzešćine Božić, Klarić, Krbavčić, Cеровac, Pavletić, Blažović, Rubinić, Drašević; iz Zrenja Kosić; iz Petrinje Marković, i župan sela Petrinje; iz Filipana župan; iz Roverije župan.

—O—

RAZNE VIJESTI

Ovom broju prilažemo 1. broj »Malog Istranina«. Tko ga od pretplatnika »Istre« ne misli zadržati, neka ga vrati. Tko ga pak zadrži neka ga odmah plati, jer mu inače drugi broj nećemo poslati.

Od Istarskog kalendara za 1930. — koji smo u predprošlom broju oglasili imademo još nekih pedesetak komada. Cijena mu je 14.— Din zajedno s poštarinom. Tko ga još nije naručio, neka to odmah učini.

TISKARA PERKO

vlasnici: Aleksander Perko i Miroslav Reputin, Zagreb
Gundulićeva ul. 26. Telefon br. 50-69

Izradjujemo prvoklasno sve štamparske poslove kao: listovne i zaključne papire, posjetnice, reklamne karte, račune, kuverte, letake, plakate, brošure i t. d., solidno i brzo. —

Tražite bezobvezne ponude.

Istarska konoba J. Modesto

Zagreb, Gundulićeva ulica 4.

Omiljelo sastajalište Istrana. — Toči izvrsna vina. — Buffet delikatesa. — Birane hladne i tople zakuske, objed i večera. — Kava i čaj u svako doba. — Preporuča se sunarodnjacima i moli da ga i u buduće počaste što brojnijim posjetom.

ANTE TRANFIĆ

Bakačeva ul. 8. Zagreb, dvorište ravno.

Specijalna trgovina svježih morskih riba, slanih sardela u bačvama i limenim kutijama bakalara suhog i močenog, vero Ragno i Hamerfest prima, veliki izbor maslinovog ulja, dalmatinskog peršuta crnih maslina, pašskog sira, pravog dalmatinskog meda, vinskog octa i t. d.

Cijeli dan otvoreno. Dostava u kuću.
Brzajavni naslov: TRANFIĆ - Zagreb, Bakačeva 8.
Interurban telefon br. 65-69

ŽELJKO VIŽINTIN

PROIZVOD PLETENOG POKUĆSTVA I KOŠARA

NOVA CESTA 20

ZAGREB

(Iza kolodvora Sava)

Najmodernije pletene garniture od trstike, rogoza i t. d. Za verande, balkone, sanatorije, kupališta itd. Košare za industriju iz trstike, putne košare, klopferi, držala za novine i t. d. — Ilustrovani cjenici na zahtjev badava.